

Polder De Biesbosch: *steeds in beweging*

Essay in het kader van de cursus 'Dortologie'

Inleiding

Polder De Biesbosch boeit me. Het is een relatief jonge polder, circa 90 jaar oud. Hij is daarmee ongeveer even oud als mijn vader is geworden. In 1926 is de inpoldering afgerond, een groot werkgelegenheidsproject in de crisistijd. De polder heeft primair een agrarische functie. Als boerenzoon voel ik me daarmee verbonden. Het is een open gebied, omgeven door prachtige bomenrijen. Het heeft daarmee een grote landschappelijke kwaliteit, met cultuurhistorische relictten.

Als medewerker van Stadsbeheer heb ik ook iets met deze polder. Wij beheren het openbare gebied en hebben daarmee een verantwoordelijkheid zodat inwoner en gebruikers van het Eiland van Dordrecht hier prettig kunnen leven, werken en wonen. In de jaren '90 heeft onze sector op verzoek van de toenmalige beheerder / eigenaar (de voormalige stichting 'De Biesbosch') een boomvervangingsplan gemaakt. Dit plan moest een oplossing bieden aan het probleem van de eenzijdige opbouw van bomen: populieren en nog eens populieren. Alle populieren waren toen circa 50 jaar oud, zij waren allen kort na de watersnood van 1953 geplant. Deze (zachthout) bomen zijn na circa 50 jaar in de eindfase van hun leven.

De afgelopen twintig jaar was er een strijd om grond: RWS had plannen om dwars door de polder een overlooprivier te maken om ruimte te creëren voor het water vanuit de Waal / Beneden Merwede (als het water in deze rivieren te hoog staat). Tegelijkertijd had het Rijk een groot deel van de polder aangewezen als ecologische hoofdstructuur, met recreatie als neven doel. En bij dit alles strijden de boeren om hun bestaan, want zij zien steeds meer van 'hun' grond verloren gaan.

Kortom: voldoende stof om de 'polder De Biesbosch' in te duiken.

Ontstaan van de Biesbosch

Vóór de Sint Elisabethsvloed van 1421 maakte Dordrecht deel uit van 'De Groote Waard', een aaneengesloten gebied tussen het Land van Heusden en Altena en de Hoekse Waard. Dat gebied is ontstaan door slibafzetting langs de grote rivieren en het ontstaan van moerassen op andere gebieden. Die moerassen werden veengebieden. Een voormalige Maasarm doorsneed het gebied. Om opkomend zeewater te keren, werd deze Maasarm rond 1282 afgedamd. Door bestuurlijke onenigheid (met daardoor ook slecht dijkbeheer) en ontgraving van turf vlak bij de dijken, werden de dijken steeds zwakker. In 1421 teisterde de Sint Elisabethsvloed het gebied en veroorzaakte een grote dijkdoorbraak, waardoor een

groot deel van De Groote Waard overstroomde en tal van dorpen verslond. Er ontstonden daardoor een heel krekengebied. In de jaren en eeuwen daarna ontstonden gorzen

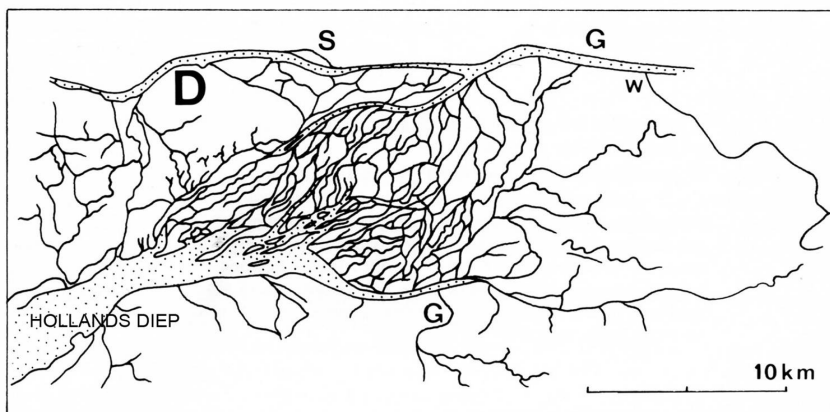
tussen die krekken. Daarop groeide riet en biezen. Zo ontstond de naam van dit gebied: De Biesbosch, een bos van biezen. Door de doorgaande opslibbing werd het gebied steeds hoger en groeiden er wilgen. De inwoners gingen die riet en wilgen exploiteren en zo ontstond er een griendcultuur. Het wilgenhakhout werd gebruikt voor o.a. manden en zinkstukken (om de voet van de dijken te verstevigen).

Na verloop van tijd maakten de griendwerkers kaden om hun percelen maken en zo ontstonden er kleine polders. Een volgende fase was dat men akkers of grasland van deze polders maakte. Voor het droog houden van die gebieden legde men duikers in de kaden, welke bij laag water (er wat eb en vloed in dit gebied) het overtollige water loosden. Soms maakte men ook eendenkooien in deze gorzen. Deze zijn bijna allemaal verdwenen. *Op de foto hiernaast staat een relict van een 'rivier-eendenkooi' in het Zuidplaatje.*

In de loop van de jaren ging men steeds meer stukken griend inpolderen. In de 17^e eeuw is totaal 2.600 ha ingepolderd. Het kaartje hieronder geeft weer hoe tussen 1600 en 1926 tal van polders ontstonden. En dit is nog een versimpeling, vaak maakte men eerst klein poldertjes en vormde men die later om tot grotere polder. Het 'Oude Lant van Dubbeldam' (nu geheten: 'De Oude Dubbeldamse polder' is daar een goed voorbeeld van. Soms waren er weer dijkdoorbraken, waardoor er een 'wiel' ontstond, zoals het 'Alloyzenwiel' (zie foto).

Bestaande of tot voor kort in het Biesboschgebied aanwezige krekken (volgens I.S. Zonneveld, 1963)
D Dordrecht, G Geertruidenberg (onder) of Gorinchem (boven), S Sliedrecht, W Woudrichem.
Brede wateren zijn gestippeld en gegraven waterlopen weggelaten.

Inpoldering polder De Biesbosch

Een groot gebied ten zuiden van de (Wioldrechtse) Zeedijk bleef tot begin 20ste eeuw griend. Maar in de recessie periode van de jaren '20 voerde het gemeentebestuur van Dordrecht plannen voor inpoldering uit. Plannen waren er al lang, maar het grote aantal werklozen was de concrete aanleiding voor dit grote werkverschaffingsproject. Duizenden wilgenstobben zijn toen met de hand gerooid. Minstens zoveel greppels werden gedempt. Wat een enorm geploeter! De 'rimboe' van ruim 1.100 hectaren werd landbouwpolder. Na bodemonderzoek in 1922 (met gunstig resultaat) ging in maart 1926 de eerste spade de grond in. In het boekje *'Inpoldering van den Zuid Hollandschen Biesbosch'* (juli 1927) staat mooi beschreven waarom tot inpoldering van dat deel van de Biesbosch werd besloten:

"Het Gemeentebestuur van Dordrecht, dat kennis droeg van de plannen tot inpoldering, zag zich in den loop der laatste jaren geplaatst voor de oplossing van het probleem der werkloosheid, waardoor vanzelf mede de aandacht werd getrokken naar het z.g. "Biesboschplan". In het voorjaar van het jaar 1924 stonden bij de Arbeidsbeurs te Dordrecht meer dan 2.200 valide arbeiders ingeschreven tusschen de 18 en 65 jaar, als werklozen. In de jaren 1923 en 1924 werd door genoemde gemeente ongeveer ¾ miljoen gulden aan ondersteuning van werklozen uitgegeven".

De uitvoering

De kosten van inpoldering werden geraamd op ongeveer drie miljoen gulden. De nieuwe polderwegen werden voorzien van een paklaag met voldoende dikte. Het omzetten van de grienden tot bouwland vergde veel inspanning. Uit de smalle griendakkers, die door diepe greppels werden gescheiden, groef men de griendstruiken. De grond

spitte men diep om en werd vervolgens zoveel mogelijk geëgaliseerd. Van iedere twee te dempen greppels gebruikte men er een voor drainage. De gerooide griendstruiken verdwenen hierin en werden met een mindere kwaliteit rijshout of riet bedekt. Het geheel werd van een dikke aardlaag voorzien, waarbij men rekening hield met inklinking. De economische ligging van het verworven landbouwgebied was verder bijzonder gunstig.

Drie landbouwhavens

De 'grote' stad lag ten slotte op een steenworp afstand. Voor de aan- en afvoer van grondstoffen en landbouw producten werden drie havens gebouwd; de Oost-, Zuid- en Westhaven. Alleen de Zuidhaven heeft nu nog een landbouwfunctie. De Westhaven is stilte- en natuurgebied en de Oosthaven is een jachthaven.

Vanaf maart 1926 waren er 1.316 werklozen bij dit gigantische project betrokken. Op 2 juni 1927 werkten er nog maar 478. Door uiteenlopende oorzaken (fraude, te lage prestaties, op medische gronden afgekeurd etc.) gaven 838 werklozen er dus de brui aan. Het was ook een zeer zware klus! Het loon was laag: fl 3,60 voor een werkdag van acht uur.

Luchtfoto na inpoldering. Naast de wegen (Noorderelsweg en Elzelingenweg) en boerderijen zijn ook de oude kreeklopen nog goed in het landschap terug te zien.

Landbouwpolder en vervolg

Ruim 60 jaar is deze landbouwpolder door boeren geëxploiteerd. De (gemeentelijke) stichting 'De Biesbosch' bleef eigenaar van zowel de groen als de gebouwen. De stichting had zelf ook grond in exploitatie, in het gebied 'De Elzen' had de gemeente een boomgaard.

Medio jaren '80 van de 20ste eeuw wijzigden de plannen. Ambtenaren zijn geen boeren. De exploitatie van de boomgaard werd te duur. Het Rijk had plannen om meer bos in de Randstad aan te brengen. En werd snel een deal gesloten: de gemeente verkocht 126 ha boomgaard aan het Rijk, die er een bos van maakte en het Staatsbosbeheer mocht het exploiteren. Het bosgebied 'De Elzen' is geboren! Toen nog met grotendeel als doel productiebos, in de afgelopen jaren is De Elzen omgevormd tot gevarieerd recreatiegebied.

Boomvervangingsplan

In de jaren '90 heeft Stadsbeheer een boomvervangingsplan gemaakt voor de circa 3.000 populieren. Na de watersnood van 1953 zijn deze bomen massaal aangeplant, maar na 50 jaar waren ze oud, en vielen er steeds meer takken uit. In samenwerking met de landbouwers en de Natuur- en Vogelwacht is een boomvervangingsplan gemaakt, wat in drie fasen (met een interval van vijf jaar) is uitgevoerd. Daardoor ontstond een totale geen kaalslag en is er meer gevarieerd bomenbestand aangebracht (o.a. essen, eiken, populieren).

Recreatie en hoog water

Het Rijk wil dat er meer ruimte komt voor ecologie (natuur) en recreatie. Daarom heeft zij in 1992 de 'Ecologische Hoofdstructuur (EHS) vastgesteld. Op 20 locatie in Nederland moest landbouwgrond worden omgevormd tot natuur en recreatie. Het EHS-plan in Dordrecht was 1.150 ha, waarbij als hoofddoel was een (ecologische) verbinding te maken tussen de Slidrechtse en Dordtse Biesbosch. Bijgaand kaartje geeft dit goed weer. Na het hoge rivierwater in 1993 en 1995, kreeg dit EHS-plan een versnelling: Rijkswaterstaat had klei nodig voor de dijkversterking. De klei van de polders in de Slidrechtse Biesbosch bleek heel geschikt en gaf de EHS in Dordrecht een boost. Dit zijn nu mooie natuurgebieden, maar ze zijn beperkt toegankelijk voor de mens. Vogels maken er veel meer en dankbaar gebruik van!

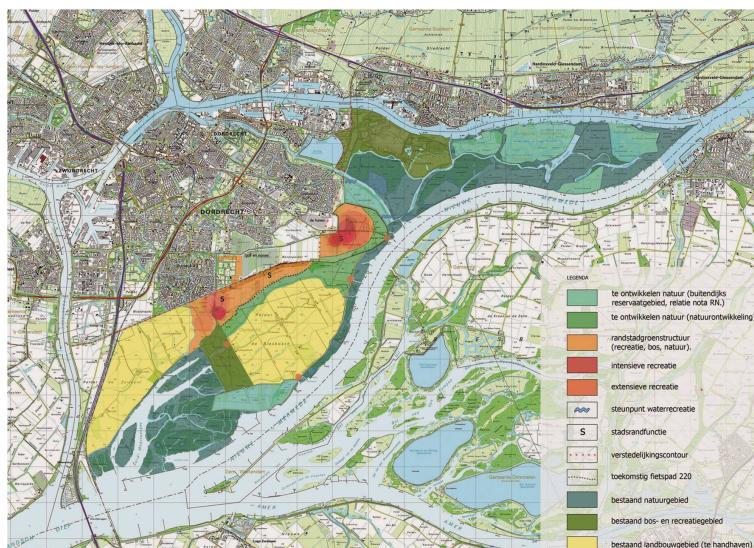
De boeren uit de Slidrechtse Biesbosch moesten verhuizen. Twee van hen mochten opnieuw beginnen en kregen een plek in de Louisapolder >>

Eind jaren '90 had RWS nog het plan een 'doorwaadbare rivier' aan te leggen dwars door de polder De Biesbosch, maar na een studie van drie jaar ging dat plan niet door. Het was te duur (400 miljoen gulden) en het gaf te weinig rendement (slechts 3 cm verlaging van de waterstand van De Nieuwe Merwede bij het knelpunt Gorinchem). Plannen voor rivierverruiming in de Brabantse Biesbosch scoorden uiteindelijk beter. Deze plannen zijn de afgelopen jaren al uitgevoerd!

In Dordrecht gaan de plannen voor de (inmiddels geheten) 'Nieuwe Dordtse Biesbosch' verder, zodat de EHS toch gerealiseerd kan worden. De Louisa- en Cannemanspolder (gedeeltelijk) en Tongplaat zijn tussen 1999 en 2012 ingericht. De rest, vooral de Zuid-Buitenpolder, komt in de periode tot 2018, maar wel in afgeslankte vorm. Het Rijk bezuinigt weer.....

*De gele stukken land houden hun agrarische functie.
Groen en bruin is of wordt natuur en recreatie*

Tot slot

Waarom ik de polder De Biesbosch boeiend vind, kunt u als lezer nu wel raden. Veel historie, veel ontwikkeling. In deze essay kon ik maar een beperkt deel van het gebied kwijt. Gelukkig zijn er veel boeken over geschreven. Maar voor velen is het mooier het gebied zelf in te gaan en het 'te beleven'. Dat kan in ieder seizoen. Daarom mijn oproep: Pak de fiets of ga te voet. Geniet van Polder De Biesbosch!

Ik eindig met een gedicht: 'De polder' van Jaap Rietveld uit 'Dordtboek' nr. 6 (1979).

DE POLDER

*Ik ben vandaag de polder ingegaan
Geluisterd naar het ruisen van het riet.
Ik zag de reiger, hoorde de karekiet,
En bij een sloot heb ik even stilgestaan.*

*Een libel zweefde sierlijk over het water.
In een met boterbloemen volle wei,
Liep een paard, een veulen aan zijn zij.
Een eend zwom rond, met luid gesnater.*

*Ik kwam zowaar een zwerver tegen
Luidruchtig zwaaiend met zijn hoed.
Ik dacht, die weet wel wat hij doet,
Die zwerft en dwaalt langs 's Heren wegen.*

*Ik keek hem na, heb diep gezocht,
En ben weer naar mijn huis gegaan.
Zoals er veel in een rijtje staan,
Heel even was ik de stad ontvlucht.*

*Bertus van der Vegt
April 2013*

Bronnen:

- Syllabus cursus Dortologie, voorjaar 2013
- www.biesbosch.nu met bijdragen van Jacques van der Neut (boswachter Staatsbosbeheer)
- Het ontstaan van den polder De Biesbosch (Joh. A. Vis)
- Verdrongen land, herwonnen land ((G. Renting), 1993 / 2007
- 50 jaar polder De Biesbosch, brochure st. De Biesbosch, 1976
- Atlas van de Biesbosch (Wijk van wijk, 2012
- Dordtboek' nr. 6, 1979
- En diverse andere brochures